

УДК: 377:15.457.7

ОКСАНА СЕРГЄЄВА

м. Хмельницький, Україна

**ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЕРЕКЛАДАЧІВ-РЕФЕРЕНТІВ
В УНІВЕРСИТЕТАХ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА УКРАЇНИ**

**PECULIARITIES OF INTERPRETERS' TRAINING
AT THE UNIVERSITIES OF GREAT BRITAIN AND UKRAINE**

Досліджено питання професійної підготовки перекладачів-референтів у Великій Британії і Україні та їхнього працевлаштування після закінчення університету. Визначено особливості вищої професійної освіти майбутніх перекладачів, напрями їхньої професійної підготовки та недоліки законодавчої бази підтримки діяльності професійних перекладачів. Здійснено аналіз загальноєвропейських програм підготовки майбутніх перекладачів-референтів у Великій Британії, який дає змогу українським ВНЗ перейняти позитивний досвід з метою поліпшення ефективності своєї діяльності у галузі підготовки вітчизняних перекладачів.

Ключові слова: напрями підготовки британських перекладачів, працевлаштування, усний перекладач, письмовий перекладач, програми навчання перекладачів, оплата праці перекладача.

Исследован вопрос профессиональной подготовки переводчиков-референтов в Великобритании и Украине и их трудоустройства после окончания университета. Определены особенности высшего профессионального образования будущих переводчиков, направления их профессиональной подготовки и недостатки законодательной базы поддержки деятельности профессиональных переводчиков. Выполнен анализ общеевропейских программ подготовки будущих переводчиков-референтов в Великобритании, который дает возможность украинским высшим учебным заведениям заимствовать позитивный опыт с целью улучшения эффективности своей деятельности в отрасли подготовки отечественных переводчиков.

Ключевые слова: направления подготовки британских переводчиков, трудоустройство, устный переводчик, письменный переводчик, программы обучения переводчиков, оплата работы переводчика.

The problems of vocational training of interpreters and translators in the United Kingdom and in Ukraine and the problems of the graduates' employment have been investigated. The peculiarities of higher vocational education of future interpreters and

translators, branches of their training and disadvantages of legislative basis of support of professional interpreters and translators' work have been defined. Analysis of European programs of training of future interpreters and translators in the UK that allows Ukrainian universities to adopt positive experience to improve their performance in the training of local translators has been carried out.

Key words: branches of training of British interpreters and translators, employment, interpreter, translator, interpreters and translators' training programs, translator's fees.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ми живемо в епоху глобалізації, тобто об'єднання економічних, політичних і культурних систем у всесвітньому масштабі. Інформаційні та фінансові зв'язки стали більш вільними, товари та послуги, вироблені в одній частині світу, є доступними в інших частинах.

Професія перекладача також змінилася в результаті стрімкої глобалізації. Відстані та національні кордони зникають, а полімовність залишається. Індустрія перекладу стала частиною системи міжнародного зв'язку, розвиток якого відбувається надзвичайно швидко останнім часом. Зважаючи на цю особливість, професійна перекладацька діяльність вимагає постійного розширення предметних і мовних знань. Майбутній перекладач-референт розуміє необхідність увесь час займатися самоосвітою, отримувати нові знання, формувати уміння знаходити інформацію за допомогою різних джерел, самовдосконалюватися. Водночас будь-яке навчання, як самостійне, так і аудиторне, буде відбуватися успішно, якщо зміст професійної підготовки відповідатиме професійним і освітнім стандартам певного фаху чи спеціальності. Так, у процесі підготовки майбутніх перекладачів-референтів в основу змісту покладено професійні стандарти, що співвідносяться із загальними педагогічними принципами та завданнями вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відомі вітчизняні та зарубіжні науковці Н. Абашкіна, Н. Авшенюк, А. Алексюк, І. Задорожна, Ю. Кіщенко, М. Лещенко, О. Локшина, Є. Москаленко, О. Овчарук, О. Плахотник, Л. Пуховська, О. Рибак, Г. Степенко, І. Тараненко та інші досліджували загальнопедагогічний досвід зарубіжної професійної освіти. У другій половині ХХ століття особливості вищої професійної освіти Великої Британії досліджувалися Г. Андреевою, Н. Бідюк, Н. Воскресенською, Є. Лисовою, Т. Мойсеєнко, М. Соколовим та іншими. Початок ХХІ століття у вітчизняній порівняльній та професійній педагогіці став періодом ретельного вивчення педагогіки вищої освіти Великої Британії і, зокрема, професійної підготовки фахівців з перекладу. Дослідженнями у цьому напрямі займалися Т. Ганічева, Ю. Кіщенко, Р. Кріс, А. Парінов, Е. Пім, Б. Рубрехт, А. Янковець, Н. Яцишин та ін. Науковці досліджували загальні теоретичні та організаційні положення підготовки майбутніх перекладачів. Останнім часом потребує уваги науковців питання практичної спрямованості професійної підготовки та конкурентоспроможності фахівців з перекладу на ринку праці Великої Британії, а також можливість здобуття подвійної спеціальності (перекладач-

референт) та особливості вузькогалузевої професійної підготовки майбутніх перекладачів.

Формулювання мети статті. У пропонованій статті ми поставили за мету проаналізувати окремі програми підготовки майбутніх перекладачів-референтів в університетах Великої Британії та України, а також дослідити практичні можливості використання досвіду підготовки перекладачів у Великій Британії у навчально-виховному процесі української вищої школи. Завданням статті є вивчення особливостей професійного навчання перекладачів.

Вклад основного матеріалу дослідження. Загальновідомо, що у наш час близько 215 ВНЗ готують перекладачів у Європі. У Великій Британії таких закладів 33, хоча до недавнього часу їх було лише п'ять. Дев'ятнадцять із сучасних університетів готують усних перекладачів (interpreters), решта – письмових (translators). Зокрема, програми підготовки усних перекладачів існують у Батському університеті, Единбургському університеті Геріота Вотта, Лідському університеті, у Лондонському столичному університеті, Міддлсекському університеті (м. Лондон), Манчестерському університеті, Ньюкаслському університеті, Солфордському університеті тощо. Програми підготовки письмових перекладачів існують в таких університетах: Шеффілдському, Суррейському, Бристольському, Суонсійському, Ворвікському, Вестмінстерському Лондонському, Естонському, Бірмінгемському, Батському тощо [4, с. 7–8].

Аналіз навчальних програм згаданих навчальних закладів, що готують перекладачів, дозволяє стверджувати, що навчальна підготовка з означеної спеціальності там зводиться лише до мовної підготовки, що, на нашу думку, є неправильним. Ці факти переконують у тому, що навчання професійно зорієнтованого перекладу можуть здійснювати лише перекладачі-практики вищої кваліфікації, яких у Великій Британії замало. Загальновідомо, що в університетах цієї країни викладачів перекладу поки що не готують. Очевидним є те, що лише знання іноземної мови недостатньо для вирішення цього завдання. Для покращення ситуації варто використовувати американський досвід, коли на посади викладачів перекладу беруть фахівців з вищою освітою на конкурсній основі за дуже жорсткими правилами, серед яких обов'язковою є довготривала практика у країні, мова якої вивчається [5, с. 123–132]. Результатом цих заходів є висока якість професійної підготовки фахівців в американських університетах.

Зауважимо, що у Великій Британії користуються досвідом європейських країн, тобто існують два напрями професійної підготовки перекладачів. По-перше, абітурієнт може вступити на перекладацький факультет одного з університетів. По-друге, можна навчатися в одному з приватних або державних інститутів іноземних мов. Кожний навчальний заклад розробляє і впроваджує власні програми професійної підготовки перекладачів. Узагальнюючи існуючі підходи в аналізі таких програм, зазначимо, що вони відповідають двом типам: вузькопрофесійному та загальнопрофесійному. Наприклад, у Лондонському

університеті іноземних мов програма підготовки перекладачів-референтів розрахована на три роки (лише студенти, які навчаються на російському відділенні, навчаються 4–5 років, оскільки спочатку протягом першого-другого року навчання вони здобувають початкові знання з російської мови). Під час навчання за програмою студент повинен обрати один з обов'язкових курсів. Перший полягає у тому, що студент вивчає дві іноземних мови та спеціальну дисципліну (право, природничі науки, техніка, економіка). Другий курс вимагає вивчення однієї іноземної мови та двох спеціальних дисциплін. Після завершення останнього року навчання студент допускається до складання письмового державного іспиту, який полягає у здійсненні перекладу складних текстів загальної тематики та текстів з фахової тематики з першої іноземної мови і навпаки. Водночас студент повинен написати твір іноземною мовою і скласти іспит з «юридичної та адміністративної термінології» англійською мовою. Після того як студент склав письмовий іспит, його допускають до усного іспиту, під час якого протягом 90 хвилин він повинен дати відповідь на запитання з країнознавства та фахової дисципліни, а також на загальномовні запитання. Він повинен перекласти два друкованих тексти та діалоги екзаменаторів. При цьому один друкований текст та діалог містить лексичний матеріал однієї з фахових дисциплін [3].

Студенти також мають можливість здати іспит на усного перекладача, що вимагає усного перекладу двох доповідей з англійської і навпаки і більш складного діалогу. Іспит з другої іноземної мови, що вимагає письмовий переклад другою іноземною і навпаки та диктант, студенти складають на передостанньому році навчання [1].

Суттєвим кроком в удосконаленні вітчизняної системи підготовки перекладачів-референтів може стати впровадження загальноєвропейської програми з розробки університетських курсів перекладу, як це робиться в університетах Великої Британії. Реалізацією такої програми є модульний курс перекладу. Проблемою вітчизняних вищих навчальних закладів є те, що цей досвід нелегалізований та існує на правах факультативних. Також важливим питанням впровадження британського досвіду є розвиток університетських програм з перекладу і відповідна легалізація та ліцензування професії. Одним з напрямів такого процесу є розробка основного курсу, який містить введення інформаційних технологій та міжнародної комп'ютерної мережі, інформацію з культурології, міжкультурної взаємодії, компаративістики. Завданням іншого рівня є створення курсів теорії та практики перекладу з англійської або основних європейських та слов'янських мов для студентів гуманітарних і технічних факультетів. Окремим напрямом впровадження британського досвіду в українську відповідну професійну освіту може стати підготовка перекладачів-референтів за фахом «усний та письмовий переклад». Курс обсягом у 1500 годин, побудований на основі сучасних освітніх стандартів, з урахуванням існуючих європейських програм з перекладу, сучасної методології, інформаційних технологій, передбачається для

студентів-майбутніх перекладачів. Створення спецкурсів з підготовки аспірантів, майбутніх дослідників і викладачів теорії та практики перекладу є одним з перспективних напрямів використання досвіду британських університетів, що готують перекладачів [2].

Окремо слід зауважити, що навчальні програми підготовки українських перекладачів є набагато ширшими та більш професійно спрямованими, ніж відповідні програми британських університетів. Так, наприклад, програма підготовки бакалаврів перекладу Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича включає вивчення 56 академічних дисциплін, серед яких 80 % – дисципліни професійного спрямування (усього 240 кредитів). З іншого боку, програма підготовки перекладачів університету міста Лідс містить лише 180 кредитів і включає 32 дисципліни, з яких 25 % мають обов'язковий характер, а решта є вибірковими. Таким чином, вітчизняний підхід до досліджуваної проблеми є більш ґрунтовним та повним, оскільки охоплює широкий спектр професійних знань і дає, поряд з професійною, академічну вищу освіту. Це спрямовано на всебічний розвиток особистості майбутнього фахівця, формування гармонійного розвитку як загальних, так і професійних якостей.

Незважаючи на майже досконалий теоретичний аспект українських програм, вони все ж таки мають певні практичні недоліки. На нашу думку, головним серед останніх є обмежене право студентів самим вибирати дисципліни для вивчення. Як відомо, усі програми містять три цикли (професійний, природничо-науковий і загальний), які, у свою чергу, поділяються на обов'язкові дисципліни, дисципліни вибору навчального закладу та дисципліни самостійного вибору студента. Але нині самостійність у виборі дисциплін у студента практично відсутня. За нього вибір здійснює навчальний заклад. На відміну від наших університетів, навчальні заклади Великої Британії пропонують студентам самим вибирати навчальні дисципліни, які вони бажають вивчати. Цей факт приваблює багатьох студентів з-за кордону, у тому числі й з України. Позитивним зрушенням у нашій освіті перекладачів-референтів було б надання студентам більших прав у виборі навчальних дисциплін, що могло би, враховуючи академічність української вищої школи, стати вагомим кроком у популяризації вітчизняної професійної підготовки не лише у себе в країні, а й в інших країнах.

Позитивним аспектом британських програм підготовки перекладачів (університети Лідса, Бірмінгема, Лондона, міста Бат тощо) є нарахування окремих кредитів за написання та захист курсових проектів (як правило, 15 кредитів за одну роботу). Відповідно за чотири роки навчання студент набирає 60 кредитів за цей вид навчальної діяльності. Наші програми, незважаючи на те, що курсові роботи також виділяють в окремий пункт, нараховують за них максимум 1,5 кредити, що не є достатнім і не відображає важливості цього виду навчально-пізнавальної діяльності. Курсові передбачаються навчальним планом лише на третьому і четвертому курсах, що є недостатнім для формування цілісної

особистості майбутнього перекладача. Британський майбутній перекладач повинен виконувати курсові роботи (dissertation, summer project) щороку. Такий підхід дозволяє організувати поглиблене вивчення професійних дисциплін, сформувані вміння і навички самостійного здобуття знань, розвивати інші професійно важливі характеристики майбутнього фахівця. Також написання курсових робіт, починаючи з першого року навчання, дозволить не лише збільшити кількість кредитів (відповідно збільшується професійна значущість та конкурентоспроможність майбутнього перекладача на світовому ринку праці), а й надати можливість викладачам охопити більший обсяг навчальної інформації з професійно значущих дисциплін. Ми вважаємо, що зважаючи на тенденцію скорочення обсягів навчального навантаження, такий підхід є оптимальним виходом з ситуації.

Привабливість української перекладацької освіти збільшиться, якщо впровадити британській досвід підготовки майбутніх фахівців не з однієї мови, а з двох або трьох. Сучасна ситуація на ринку праці в Україні складається таким чином, що перевага у прийнятті на роботу надається перекладачам, які володіють двома або трьома іноземними мовами, наприклад, англійською і німецькою, англійською і польською. Зміцнення економічних зв'язків з країнами Сходу актуалізує підготовку фахівців із знанням китайської, японської, корейської, хінді, арабської, тайської або малайської мов. Тому для забезпечення гарантованого працевлаштування своїм випускникам університети можуть розробити програми вивчення однієї європейської і однієї східної мови. Таким шляхом підвищення конкурентної привабливості на ринку надання освітніх послуг пішли Київські університети ім. Т. Шевченка, ім. М. Драгоманова, Львівський університет ім. І. Франка, Луганський університет ім. В. Даля та деякі інші. Звичайно, на цьому шляху виникає багато проблем, наприклад, нестача кадрів, навчальної літератури, відповідного методичного забезпечення, але інвестиції у вирішення таких питань є економічно доцільними та обґрунтованими.

Насамкінець необхідно зауважити, що британська практика підготовки перекладачів приваблює тим, що навчальний заклад гарантує своїм випускникам працевлаштування після закінчення навчання. На жаль, у нас таке явище має лише декларативний характер. Українська система стала б конкурентоздатною, якщо університети реально забезпечували працевлаштування випускників. Одним із важливих положень Болонського процесу є орієнтація ВНЗ на кінцевий результат: знання й уміння випускників повинні бути застосовані і практично використані на користь всієї Європи.

Висновки результатів дослідження. Результати дослідження підтверджують справедливості думки, що підготовка професійних перекладачів-референтів у Великій Британії здійснюється за європейськими стандартами, які є малоефективними в окремих питаннях. Існуючі програми професійної підготовки перекладачів в Україні мають великий потенціал, але відсутність юридичного

захисту професійності перекладачів на ринку відповідних послуг створює низку проблем з працевлаштуванням випускників.

Отже, підготовка майбутніх перекладачів-референтів відбувається відповідно до освітніх та професійних стандартів, які визначають методику та зміст навчального процесу. Універсальність цього процесу є одночасно і позитивним і негативним фактом, оскільки охоплює різні галузі знань, але не здійснює чіткої спеціалізації професійної підготовки майбутніх перекладачів.

Перспективи подальших розвідок. Серед пропозицій щодо поліпшення такої підготовки науковці висловлюють необхідність розмежування напрямів підготовки фахівців у відповідності до окреслених видів перекладу та галузевої спеціалізації. Допомогти у цьому допоможе впровадження досвіду британської освітньої системи підготовки перекладачів з урахуванням особливостей національної системи освіти, що є перспективним напрямом подальших досліджень.

Література

1. Константинова Н. А. Подготовка переводчиков в сфере профессиональной коммуникации – важный элемент интеграции национальных систем образования / Н. А. Константинова, И. Д. Михеев // Современные проблемы науки и образования. – 2006. – № 4. – С. 46–47.

2. Черноватий Л. Навчально-методичний комплекс для підготовки перекладачів з англійської мови серія dictum factum / Л. Черноватий // Наукові записки Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Вип. 89 (1) – С. 23–45. – (Серія: Філологічні науки).

3. Переклад як оновлена частина програми гуманітаризації вищої школи [Електронний ресурс] / Н. І. Бушманова. – Режим доступу: http://refs.co.ua/64601-Perevod_kak_obnovlennaya_chast_programmy_gumanitarizacii_vyssheiy_shkoly.html

4. Подготовка и работа профессиональных переводчиков в Англии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.langinfo.ru/index.php?sect_id=862

5. Brennan J. The employment of UK graduates: comparisons with Europe and Japan / J. Brennan, B. Johnston, B. Little, T. Shah, A. Woodley. – London : The Open University Centre for Higher Education Research and Information, 2010. – 45 p.